

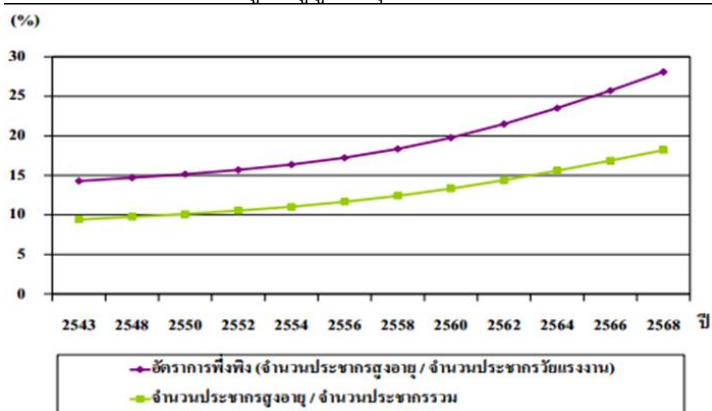
บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาหลักการและเหตุผล

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญ คือการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนจำนวนประชากรในวัยทำงานและวัยเด็กลดลง เนื่องจากอัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง เป็นผลสืบเนื่องมาจากเทคโนโลยีทางการแพทย์พัฒนามากขึ้น ทำให้ประชากรไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้น (การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย, ชมพูนุท พรหมภักดี 2556) โดยประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้วตั้งแต่ปี 2548 เพราะมีสัดส่วนประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นจำนวน 10.4% ของจำนวนประชากรทั้งหมด โดยอ้างอิงจากคำจำกัดความสังคมผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติ (UN) ที่กล่าวว่าสังคมผู้สูงอายุต้องมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเกิน 10% และยังคงคาดการณ์ว่าในอีก 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะมีจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% และจะถูกพิจารณาว่าเป็นสังคมผู้สูงโดยสมบูรณ์ (Aged Society)

ดังนั้นประเทศไทยควรมีการเตรียมการเพื่อรองรับการเป็นสังคมแห่งผู้สูงอายุนี้ โดยเมื่อมีคนแก่หรือคนชรามากขึ้น สัดส่วนคนทำงานจะลดลง ผลผลิตโดยรวมก็จะลดลง ส่งผลให้รายได้ของประเทศลดลงเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ผู้สูงอายุต้องเกษียณจากงานที่ทำอยู่ ทำให้ไม่มีรายได้ ต้องอาศัยรายได้จากทางอื่น โดยผู้สูงอายุร้อยละ 80-90 ได้รับการเกื้อหนุนด้านการเงินจากครอบครัว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ,2557) แต่ในสภาพปัจจุบันแหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลง พิจารณาจากแผนภาพที่ 1 ซึ่งเป็นประมาณการอัตราการพึ่งพิงของประชากรวัยผู้สูงอายุจัดทำโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศแสดงถึงว่าผู้สูงอายุจะมีอัตราการพึ่งพิงเพิ่มสูงขึ้นเป็น 2 เท่าจากร้อยละ 14.30 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 28.9 ในปี 2568 ซึ่งหมายความว่าในปี 2543 ประชากรวัยทำงาน 100 คน มีภาระต้องรับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุ 14 คน ขณะที่ในอีก 25 ปีถัดมา ประชากร 100 คนต้องรับภาระเพิ่มขึ้นในการดูแลผู้สูงอายุ 28 คน

ที่มา: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

ภาพที่ 1 ประมาณการอัตราการพึ่งพิงของประชากรวัยสูงอายุ

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีรายได้และมีงานทำเพื่อลดอัตราการพึ่งพิง เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศ มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์มากมายที่จะสามารถถ่ายทอดไปสู่รุ่นลูกหลานได้ และการนำความรู้ที่มีอยู่ของผู้สูงอายุเพื่อนำไปประกอบอาชีพจึงเป็นช่องทางหนึ่งในการเพิ่มรายได้ ที่สอดคล้องกับกฎหมายสำคัญที่เป็นหลักของผู้สูงอายุ ตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2545-2564) ที่มียุทธศาสตร์การพัฒนาคือ 1. เตรียมความพร้อมให้ประชากรมีรายได้ และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปลุกจิตสำนึกในสังคมและคุณค่าตลอดจนศักดิ์ศรีผู้สูงอายุ ตามมาด้วยยุทธศาสตร์ที่ 2 คือการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุให้สามารถมีการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งในผู้สูงอายุได้โดยมีการส่งเสริมการทำงานให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ชุมชนตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย เป็นพื้นที่เป้าหมายในการทำวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุ ตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย แบ่งออกเป็นทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ได้แก่ วังหิน บางควาย บางคลอง ปากแคว ท่าพระ บางคลอง บางสง บางคลอน และห้อยลาก โดยมีจำนวนผู้สูงอายุรวมทั้งหมด 1,387 คน จากประชากรทั้งหมดตามทะเบียนราษฎร 9,521 คน คิดเป็นร้อยละ 14.57 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบลปากแคว โดยทั่วไปจะเป็นสังคมเกษตร มีวิถีชีวิตแบบชาวนาน มี ความเรียบง่าย ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ค่อยมีการแข่งขัน ทำให้มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา ประชาชนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 90 ประกอบอาชีพทำไร่ยาสูบ ส่วนที่เหลือเป็นอาชีพค้าขาย รับจ้าง เลี้ยงสัตว์ ทำสวน และรับราชการ จึงทำให้ยาสูบเป็นพืชเศรษฐกิจของตำบลแห่งนี้ เมื่อว่างจากฤดูกาลทำไร่ยาสูบแล้วจะว่างงานเนื่องจากสภาพพื้นที่แห้งแล้ง จึงไม่สามารถทำอาชีพเกี่ยวกับการเกษตรได้ทั้งหมด แรงงานบางส่วนจึงไปทำงานนอกหมู่บ้าน เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ส่วนในหมู่บ้านที่มีอาชีพเสริมได้แก่ เย็บผ้า ปลูกผัก และค้าขายตามตลาดเคลื่อนที่

จากการได้สัมภาษณ์เชิงลึกจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นักพัฒนาสังคม (17 มี.ค. 60) พบว่า ผู้สูงอายุในตำบลปากแคว ได้มีการดำเนินงานจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มเกิดขึ้นเป็นชมรม เรียกว่า “โรงเรียนผู้สูงอายุ” มีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะกันเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำกิจกรรมร่วมกัน ในช่วงปีแรกของการรวมกลุ่มได้เน้นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกายและจิตใจ โดยได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากกลุ่มของผู้สูงอายุที่ยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เมื่อการจัดกิจกรรมประสบความสำเร็จและได้รับความร่วมมือในปีแรก (2559) แล้ว ทางหน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการจึงวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาในปีที่สอง โดยเพิ่มการดำเนินงานทางด้านส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ โดยจะความรู้ความสามารถตามพื้นฐานของผู้สูงอายุแต่ละบุคคลมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดเป็นรายได้ เพื่อเป็นการลดการพึ่งพิงจากลูกหลาน สามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และลดปัญหาโรคซึมเศร้าในผู้สูงอายุได้ ซึ่งในปัจจุบันผู้สูงอายุที่ยังพอมีกำลังช่วยเหลือตนเองได้ของตำบลปากแคว ได้รับปัญหาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมค่อนข้างมาก เพราะสามารถทำการเพาะปลูกได้แค่ปีละครั้งในระยะเวลาสั้น ๆ หลังจากช่วงเวลาที่สามารถทำการเพาะปลูกได้แล้ว ทางพื้นที่ของตำบลจะประสบกับภัยแล้ง ทำให้ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ดังนั้นประชาชนทั่วไปรวมถึงผู้สูงอายุจึงต้องมีกลุ่มที่ประกอบอาชีพเสริมเพื่อเป็นรายได้ในช่วงเวลาที่ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ยกตัวอย่างเช่น งานทำไม้กวาด งานปักพรมเช็ดเท้า ดอกไม้จันทร์ กระจ่างสาน กระจ่างพลาสติกเพื่อเป็นแจกันดอกไม้ แต่ทั้งนี้ทางชุมชนประสบปัญหา

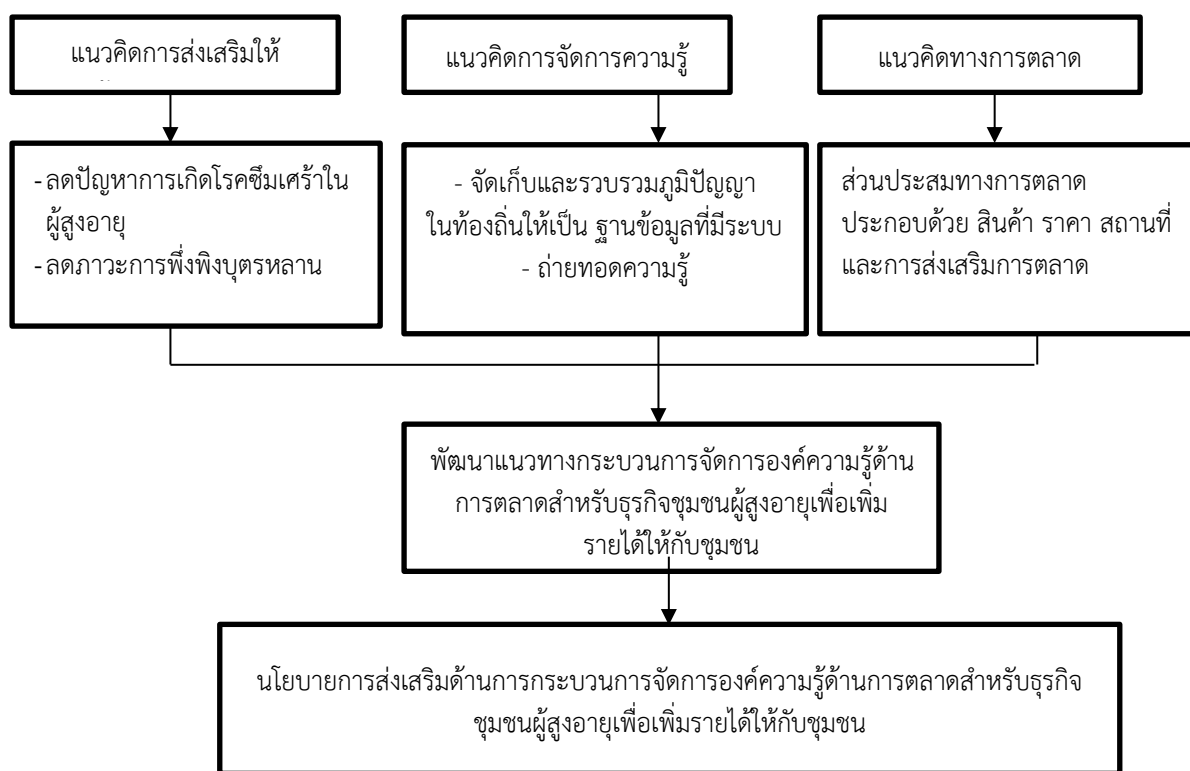
เมื่อผลิตสินค้าเรียบร้อยแล้ว ไม่สามารถจัดจำหน่ายสินค้าได้ตามเป้าหมาย ก่อให้เกิดสินค้าล้นตลาดไม่ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้สูงอายุ

ด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทีมวิจัยจึงมีความต้องการที่จะเข้าไปศึกษาและร่วมกันแก้ไข ปัญหาไปพร้อมกับคนในชุมชน และจัดทำแนวทางการพัฒนาด้านอาชีพเพื่อให้สินค้าและมีมือแรงงาน ผู้สูงอายุมีศักยภาพที่สูงขึ้น เนื่องจากผู้สูงอายุในตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัยได้มีการรวมกลุ่มภายใต้ โครงการ “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เพื่อทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในทุก ๆ เดือน ทางทีม วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มนี้เพื่อสร้างโอกาสและช่องทางในการเข้าสู่กระบวนการ แลกเปลี่ยนความรู้กัน ทั้งความรู้ทางการประกอบอาชีพและความรู้ทางการประกอบธุรกิจ เพื่อให้ ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ โดยวิธีการ หลักที่จะนำมาใช้คือวิธีการจัดการความรู้ (Knowledge management) เพื่อนำมาจัดการรวบรวม องค์ความรู้ทางการประกอบอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มา ทำการรวบรวม จัดเก็บอย่างเป็นระบบ เพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้ เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความสามารถในการประกอบ อาชีพและมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงการได้มีการถ่ายทอดความรู้ ด้านธุรกิจเพื่อเป็นการปรับปรุงปัญหาทางธุรกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มี มูลค่าเพิ่มขึ้น การนำวิธีการจัดการความรู้มาใช้รวมถึงการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดที่จะ สามารถทำให้สินค้าที่ผลิตโดยผู้สูงอายุมีข้อได้เปรียบเพิ่มมากขึ้นและส่งผลผู้สูงอายุมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ลดอัตราการพึ่งพิงจากลูกหลานลงในอนาคต ถึงแม้ว่าในวัยผู้สูงอายุเป็นวัยที่สมควรจะพักผ่อน แต่จาก การศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2554) พบว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางทางจิตใจ มีความเสี่ยงต่อปัญหาทางสุขภาพจิตที่ค่อนข้างสูง การที่ผู้สูงอายุมีงานทำหรือยังคงทำงานอยู่ที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย มีแนวโน้มสุขภาพจิตที่ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานอย่างชัดเจน ดังนั้นการ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีงานทำจึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตให้แก่ ประชากรกลุ่มนี้ได้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ปัญหา และอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านการตลาดสำหรับธุรกิจชุมชนผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มรายได้แก่ผู้สูงอายุ ตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย
2. พัฒนาแนวทางการกระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านการตลาดสำหรับธุรกิจชุมชนผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย
3. จัดทำนโยบายการส่งเสริมด้านการกระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านการตลาดสำหรับธุรกิจชุมชนผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัญหา และอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านการตลาดสำหรับธุรกิจชุมชนผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มรายได้แก่ผู้สูงอายุ ตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย
2. ทำให้มีการพัฒนาแนวทางกระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านการตลาดสำหรับธุรกิจชุมชนผู้สูงอายุเพื่อ เพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย
3. เศรษฐกิจในชุมชนมีการขยายตัวที่เพิ่มมากขึ้น

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ที่วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยแบ่งขอบเขตด้านการวิจัยออกเป็น 4 ด้าน คือขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านพื้นที่ และระยะเวลาในการศึกษา ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางการเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุในตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ วิเคราะห์สถานการณ์และบริบททั่วไปของผู้สูงอายุในปัจจุบันในพื้นที่ตำบลปากแคว, ศึกษาถึงศักยภาพในการสร้างรายได้ของผู้สูงอายุในชุมชน, กระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านการตลาดสำหรับธุรกิจชุมชน

ผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ, การจัดทำนโยบายด้านการส่งเสริมด้านกระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านการตลาดสำหรับธุรกิจชุมชนผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ

ขอบเขตด้านประชากร

1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย จำนวน 7 คน ได้แก่ นักพัฒนาชุมชน 3 คน หัวหน้าส่วนสวัสดิการสังคมตำบลปากแคว 2 คน หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดสุโขทัย 1 คน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากแคว 1 คน

2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีฝีมือในการทำผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย จำนวน 20 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลปากแคว จังหวัดสุโขทัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย 15 พฤษภาคม 2560 – 31 มกราคม 2561